

Sp.

93. Tillaga til þingsályktunar

um fjárframlög úr rikissjóði til verklegrar kennslu í nokkrum heimavistarskólum.

Flm.: Jónas Jónsson.

Alþingi ályktar að fela ríkisstjórninni að veita árið 1946 úr rikissjóði fé vegna verklegrar kennslu eins og hér segir:

- a. 1500000 — eina milljón og fimm hundruð þúsund — krónur til að koma á fót verkstæðum með tilheyrandi áhöldum við héraðsskóla landsins, bændaskólana á Hólum og Hvanneyri, Eiðaskóla og væntanlegan vinnuskóla á Reykhólum;
- b. allt að 150 kr. á hvern nemanda í þessum skólum til efniskaupa vegna kennslunnar;
- c. allt að 33% af útgjöldum framangreindra skóla við bóklegt nám nú í ár, til að standast kostnað við verklegu kennsluna veturinn 1946—47.

Greinargerð.

Verklegt nám hefur of mjög verið vanrækt hér á landi, svo sem sjá má af því, að í einni sýslu með 4000 íbúum er ekki til nema einn fulllærður steinsmiður. Er þetta hérað þó að öðru leyti í fremstu röð um manndóm og menntun. Hefur fram að þessu ekki tekizt að hindra það, að skólahald landsmanna hefur að langmestu leyti snúizt um bóklegt nám og það með þeim hætti, að námsþreytan gerir miklu meira vart við sig en góðu hófi gegnir. Í þessu efni eru húsmæðraskólarnir ánægjulegasta undantekningin. Þar er verklega námið látið sitja í fyrirrúmi. Hafa húsmæðraskólarnir gert stórmikið gagn. Vinsældir þeirra eru svo miklar, að ekki er óalgengt, að hundrað nemendur sækir um skólavist, þar sem ekki er hægt að taka við nema tuttugu. Næstir koma héraðsskólarnir. Þeir hafa allir haft talsverða vinnukennslu, og við einn þeirra er byrjuð framhaldsdeild í smíðum. En um héraðsskólana alla gildir yfirleitt hið sama. Þá skortir vinnustofur til verklega námsins, fé til efniskaupa og til kennslunnar. Um bændaskólana er það að segja, að svo mjög hafa þeir verið vanræktir af ríkisvaldinu, að eftir hálftrar aldar starf vantar tilfinnanlega vinnustofur til verklegu kennslunnar, bæði á Hvanneyri og Hólum. Eiðaskóli á nú samkvæmt lögum að starfa með sama hætti og héraðsskólarnir. Ákveðið hefur verið að koma á fót verk-námsskóla á Reykhólum, en þar vantar líka fé til bygginga og rekstrar.

Forgöngumenn héraðsskólanna hafa skilið þessa nauðsyn á auknu verknámi í æskumannaskólum landsins. Var að tilhlutun þeirra gerð mikilvæg breyting á lög-gjöfinni um héraðsskólana árið 1939. Verða hér tilfærðar nokkrar málsgreinar úr þeim lögum, að því leyti sem þær gera ráð fyrir mjög auknu verknámi:

„Héraðsskólar skulu veita æskumönnum landsins fjölbreytta fræðslu á þjóð-legum grundvelli. Þeir skulu miða starf sitt við að búa nemendur undir athafnalíf við íslensk lífskjör, með vinnukennslu, bóknámi og iþróttum.“

.Jafnskjótt og því verður við komið, vegna húsrúms til vinnukennslu og nauðsynlegra áhalda, skal verklega námið vera 12 stundir á viku að minnsta kosti.“ Þannig skyldi þriðjungi tímans vera varið til verknáms. Um það efni segir enn fremur í héraðsskólalögum frá 1939:

„Þar sem því verður við komið, skal starfrækja kennslubú í sambandi við héraðsskóla og halda námsskeið í jarðyrkju og góðri meðferð búpenings. Sömuleiðis skal koma á fót við héraðsskóla svo fullkomnu sérnámi í húsagerð og smíði einfaldra húsgagna, að nemendur, sem því sérnámi hafa lokið, geti reist venjulegar byggingar og smíðað innanstokksmuni fyrir heimili í sveitum.“

Haustið eftir að þessi lagasetning var gerð, skall heimsstyrjöldin á. Efni varð torfengið til að koma upp vinnustofum við skólana. Það var auk þess erfiðleikum bundið og síðast ókleift að fá efni til smíðanna, og að lokum varð kaup smíða svo hátt, að skólunum var ekki kleift að koma við þessari miklu aukningu í kennslustarfinu. Rétt er þó að geta þess, að við flesta skólana hefur jafnan verið nokkur smíðakennsla fyrir pílta og ýmiss konar hannyrðir fyrir stúlkur. Má sjá á ýmsum stöðum á landinu einföld og smekkleg húsgögn eflir pílta úr héraðsskólunum. Enginn af skólunum hefur aðstöðu til að framkvæma verklega námið á þann hátt, sem mælt var fyrir af Alþingi 1939.

Nú er friður kominn á og hin ytri skilyrði fengin til að geta hafið þessa verklegu kennslu í svo stórum stíl, að þess hafi ekki verið dæmi áður hér á landi. Til þess

þarf fé til húsa-gerðar, efniskaupa og kennslu. Ríkið kostar að öllu leyti rekstur búnaðarskólanna og Eiðaskóla, en leggur aðeins 75% fram í byggingarkostnað héraðsskólanna. Sú upphæð, sem hér er nefnd, mundi hvergi nærri nægja til að koma upp nauðsynlegum vinnustofum í öllum þessum skólum, en engar líkur eru til, að hentugt þætti að vinna fyrir meira fé á einu ári.

Ef einhverjum mönnum kynni að þykja mikið færzt í fang með tilkostnað við verknámið, þá er því að svara, að það er meiri eyðsla að vanrækja verkunnáttu en að verja nokkru fé til að auka verkmenningu landsmanna. Auk þess hefur menntamálanefnd neðri deildar flutt fjögur kennslumálafrumvörp fyrir einn af núverandi ráðherrum, þar sem gert er ráð fyrir stórfelldri aukningu skólanna og einkum bóknaðsins. Samkvæmt því á að reisa heimavistarskóla í öllum dreifbyggðum fyrir sveitabörnin, koma á skólaskyldu fyrir alla unglinga og tengja barna- og unglingskólana svo saman, að þeir verki á æsku landsins eins og trekt, þar sem börnin streyma hvíldarlaust úr einum skylduskólanum í annan, þannig að börn, sem hafa byrjað sjö ára, enda tuttugu árum síðar sem visindamenn úr Háskóla Íslands. Þetta kerfi er svo umfangsmikið, að Laugarvatn, sem hefur mestan húsakost af héraðsskólunum, yrði allt of lítið fyrir börn úr Árnessýslu, sem send yrðu þangað til skyldunáms. Má nærri geta, hvílikan tilkostnað þjóðin verður að hafa við þessa nýju skólaskipun, ef henni verður komið á, eins og nú virðist stefnt að á Alþingi.

Landsmenn mega vera þess fullvissir, að sú byrði, sem þeim ber að taka á sig vegna vinnukennslu í héraðsskólunum samkvæmt lögnum frá 1939, er næsta létt í samanburði við þær álögur, sem fylgja mundu hinu nýja bóknaðskerfi, sem nú er til meðferðar í neðri deild. Þá ber þess að gæta, að byggingarmál sveita og kaupfélaga verða alls ekki leyst nema með því að skapa mikinn fjölda manna, sem geta byggt fyrir sig sjálfa og sína nánustu án þess að leita til byggingarmanna úr bæjum, sem fá nú 300 kr. eða meira á dag fyrir vinnu sína við byggingar í kaupstöðum. Engin framkvæmanleg lausn á þessu vandamáli sveita og kaupfélaga er enn fundin nema sú, sem fólgin er í héraðsskólalögnum frá 1939.

Menn kynnu ef til vill að benda á, að hið nýja skólaskipulag gangi í sömu átt. Þar sé líka gert ráð fyrir verknámsdeildum. Í héraðsskólalögnum frá 1939 er gert ráð fyrir, að allir nemendur eyði þriðja hluta námsdagsins við verklegt nám. Auk þess fylgir framhaldsnám fyrir menn, sem vilja ná meiri fullkomnun í verklegri þekkingu. Millipinganefndin í skólamáli ætlar að skipta unglungum á fermingaráldri í tvo hópa. Annar sinni bóklegu námi, en hinn verklegu. Þetta skipulag hefur verið reynt erlendis og gefið mjög illa. Foreldrum og börnum þykir fínt að stunda bóknað, en verknámið talið hafa úrkastinu einu saman. Reyna foreldrar og vandamenn þess vegna með margháttari elju og aukakennslu að koma börnum sínum að bóknaði. Þeir, sem sinna vinnunáminu, eru álitnir úrgangsvara með litlar framtíðarvonir. Jafnframt er miklum hluta barnanna í bóknaðsdeildinni ofþjakað með ítrodningi, svo að þau njóta ekki meðfæddra hæfileika fyrir þessa óskynsamlegu meðferð kennslufirvalda og vandamanna.

Vinnukennsla héraðsskólalaganna er byggð á heilbrigðum grundvelli. Þar læra allir að vinna, af því að það er öllum nauðsynlegt. Sérstakir áhugamenn halda lengra áfram og verða að nýtari menn og nauðsynlegir þjóðfélaginu. Nemendur, sem hafa mikinn hug á bóknaði, stunda það sérstaklega og njóta þar hæfileika sinna, ef þeir eru áberandi. Verknámsdeildir millipinganefndarinnar í skólamáli eiga að starfa eftir dönsku fyrirmyndinni. Þar eru sauðir skildir frá höfrum. Börn og ungmenni með tregar námsgáfur, hvað sem liður öðrum kostum, eru dæmd til að fá ekki að gera það, sem hin ungmennin telja ólíkt veglegra, en það er að sinna bóknaði og leysa próf af prófi, halda lengra og lengra eftir bóknaðsbrautinni, án tillits til þess, hvort þjóðfélagið þarf þeirra með eða hvort þessir nemendur hafa raunverulega óskað eftir að fara bóknaðsleiðina.

Þeir, sem hafa til muna kynnt börnum og unglungum, vita, að allur þorri þeirra hneigist miklu meira til vinnu og líkamlegrar áreynslu en til bóknaðs. Það er miklu

fremur grunnfær metnaður foreldra en hneigð æskumanna, sem veldur hinni óheppi-
legu offramleiðslu af mönnum til bóklegra starfa. Verður reynslan venjulega sú, að
bæði foreldrar og aðrir vandamenn hafa, þegar allt kemur til alls, litla ánægju af
kvalafullri bóknámskúgun ungmenna, sem hafa verið barin til bókar móti hneigð
sinni og vilja. Verður mikið af því fólki landeyður og öfgamenn, síóánægt með kjör
sin og stórlega vanþakklátt því þjóðfélagi, sem hefur hjálpað því til að verða allt
annað en það átti að vera.

Vel má vera, að Alþingi sé nú svo skipað, að það yfirgefi stefnu þá, sem tekin
var með héraðsskólalöggjöfinni 1939, og vilji í þess stað koma á skipulagi, sem er
miðað við það að koma rýrð og óorði á framleiðslustörfin. Þá getur svo farið, að innan
tíðar verði til mannmörg héruð, þar sem enginn maður hefur til að bera þá verk-
kunnáttu, sem heimtuð er til að gera sómasamlegt hús í kaupstöðum landsins. Til-
laga þessi er flutt til að ganga úr skugga um það, hvort þessi stefnubreyting sé nú
orðin að veruleika.